

կերթ եւ քրիստոնեայ ժամանակը կը դնէ մեծազոյն մտքերուն եւ արդարազոյն ու հզօրագոյն կամբերուն առջեւ: Միացեալ Նահանգաց յաջորդ նախագահը՝ անոր անունը ըլլայ Պրալըն, Թէֆթ, Ռուզվելթ, Հիւզ, Հարմըն չի կենար անկէ խոյս տալ՝ վասնզի անիկա Հարցն է ամբողջական, ճշմարտ, կենսարեւ եւ վերէժեփնդիր արդարութեան:

Մ. Յ. ԱՆԱՆԻԿԵԱՆ

ԽՍՐԱԳՐԱԿԱՆ ՆՅՈՒՆ

Երեւ Մեծ Շարժումներ. — «Կոնցակ»ի ներկայ թիւին մէջ յատկապէս ընդարձակ տեղ տուած ենք երեք կարեւոր հարցերու, որոնք այս պահուստ Ամերիկեան Հասարակութեան միտքը կը զբաղեցնեն երկրին մէկ ծայրէն միւսը եւ արձագանդ կը դառնն աշխարհի ամեն կողմն ալ: Այդ հարցերն են Ժողովրդապետութեան հարցը՝ որ կը մարմնաւորի ընտրական պայքարին մէջ, Խաղաղութեան հարցը՝ որ կը յատկանշուի Կարմիր Ռաշի Ընկերութեան գործունէութեամբ, եւ Պարզագոյն կրօնի հարցը՝ որ այժմէութեան կը ստանայ «Մարդիկ եւ կրօնք» շարժումով:

Այս հարցերու մասին միտքերը այնքան ուժգնօրէն լարուած են ներկայիս, որ անոնց մասին խօսելու ատեն մարդիկ շատ անգամ իրար եւ իրենք իրենց իսկ կը հակասեն, եւ առաջարկուած մեթոտներու, թեւադուած միջոցներու կամ դուշակուած արդիւնքներու մէջ ահապին զանազանութիւններ կան:

Սակայն այս խնդիրներու ընդթը կը պահանջէ որ ասպարէզը անկախանդ կերպով բաց ըլլայ ամենուս առջեւ, եւ ամեն անձ կը շատ կըցած կերպով մասնակցի այս երեք շարժումներու: Կոստալիստացուտի, պայմանով միայն որ իր անկեղծութիւնը պահպանէ:

Հայերը Հին ժամանակները սկսած միշտ կուտակից դասուած են յառաջդիմական ամեն շարժումի, եւ վստահ ենք որ այսօր Ամերիկեան խորպէս յուզող այս խնդիրները դիւրեք ալ կը շահադրուեն գերազանցօրէն: Մեր ջանքը պիտի ըլլայ օրը օրին ներկայացնել այս շարժումներու առած կարեւոր քայլերը եւ մեր ընթերցողները ներշնչել անոնց ներկայացուցած բարձրագոյն պաշտօնարարականներով:

Թէեւ մեր ազգային կեանքը տակաւին չէ

ստացած այն կազմակերպեալ եւ միացեալ ձեւը, որով միայն ազգ մը իրաւունք ունի իրր ընկերական միութիւն ապրելու եւ աշխարհի ծառայելու, սակայն կը Նուստանք թէ այդ ուղղութեամբ սկսած է իր դրձիւրը վարել եւ ուշ կամ կանուխ Հայերն իրենց քաղաքակրթիչ զեքը պիտի ունենան իրենց դասուած կեդրոնական վայրերու մէջ:

Մեր մէջ ունակութիւն դարձած է Հիմա շարունակ կրկնել թէ անմիաբան ազգ մըն ենք, եւ ատոր իր արացոյց օրինակներ կը յիշենք մեր Հին պատմութիւնէն:

Պէտք է սակայն միանգամ ընդ միշտ մեր մտքէն վտարել այն կարծիքը, թէ որովհետեւ մեր ազգը սխալներ ըրած է անցեալին մէջ, անհրաժեշտօրէն պիտի կրկնէ նոյն սխալները ապագային մէջ ալ:

Այսօր մենք նոր ազգ մըն ենք եւ կը շահադրուենք նորագոյն հարցերով: Մեր մէջ պիտի կ'իրարկենք քաղաքական, կրթական եւ ընկերական արդի գործելակերպեր եւ պիտի սրբազանք մեր պատմութիւնը:

Ով որ չի հաւատար ստոր թող ետ քաշուի: Եւ անոնք որ կը հաւատան, թող ձեռք երկարեն իրենց օտարազգի եղբայրներուն, յառաջացնելու Համար Ժողովրդապետութեան, Խաղաղութեան եւ Ընկերական Բարեկրօնով երբեակ շարժումներ:

«Մեալ»ի Յոնքիւնանը. — Անկեղծ ուրախութեամբ եւ հաճոյքով կը փափաքենք այս սիւնակներուն մէջ արձագանդ Հանդիսանալ այն խնդրութեան, զոր այժմ կը վայելն մեր Ռուսահայ եղբայրներն իրենց երիցագոյն թերթին: «Մեալ»ի 40 ամեայ յորեկանին առթիւ:

Յունիս 8-ին Թիֆլիսի մէջ պիտի տօնուի մեր յորելիլ պաշտօնակցին դեղեցիկ յորեկանը, որ կը խորհրդանշէ կովկասահայոց մըտաւորական դարգացման պատմութիւնն ու հողերանութիւնը:

Գրիգոր Արժրունի, որուն լուսանկարը կ'երևնայ այս յօդուածին կից, իր տաղանդը, ժամանակը եւ դրամը բոլորանուէր յատկացուց մեծ փաստ մը մշակումին, այն է ազատական շարժումին, եւ թէպէտ վրայ տուա շատ թանկագին բաներ, չի դր հէջ իր սկզբունքը եւ բարոյապէս յաղթական դուրս եկաւ Նաւոր պայքարէն:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՒՆԻ

«ՄՇԱԿ»ի հիմնադրիչ

Գրիգոր Արմերունիի յայթանակը կը շեշտուի մանաւանդ անով, որ իր մահուամբ վերջ չէ գտած իր սկսած մեծ դործը, այլ ունեցած է իր հաւատարիմ հետեւողները: Պ. Ա. Բալանթար, որու «Մշակ»ի մէջ գրած կարճ ու կուռ խմբագրականները Հանդարտ այլ Հատտատ ընթացքով Հայ Հասարակութեան միտքին մէջ կը տեղաւորեն թանկագին ճշմարտութիւններ, եւ Պ. Հ. Առաքելեան, որ իր Հմտութեամբ եւ գրական կարողութեամբ կը պարզէ անկաշկանդ տեսութիւններ աղաւթին խնդիրներու շուրջ, «Մշակ»ը կը վարեն աննկուն եւ անվհատ Զանգերով, եւ իրենց շարք մը ողջախոս աշխատակիցներուն հետ արժանի են Հայ ազգի դնահատութեան:

Ուսուցչայր արժանաւայելի կերպով տունի կը պատրաստուին «Մշակ»ի Յորելեանը, եւ վստահ ենք թէ կատարուելիք Հանդէսներն ու ցոյց տրուած խանդավառութիւնը ժողովուրդի անկեղծ զգացմանց ուղիղ թարգմանը պիտի Հանդիսանան:

Շատ յարմար էր որ Ամերիկայի մէջ ալ մանաւոր Հանդէսներ սարքուէին այդ Յորել-

եանին առթիւ, սակայն այդ ուղղութեամբ շարժում մը չի նշմարուիր, ուստի մենք պիտի թելադրենք որ Ամերիկահայերն ալ «Մշակ»ի Հանդէպ իրենց դնահատութիւնը յայտնեն անոր ընթերցումը տարածելով այս երկրի դադարականութեան մէջ, ինչ որ ամենաթանկագինն նուէր մը պիտի ըլլայ «Մշակ»ի Համար: Եթէ ամեն Հայաշատ քաղաքներէ Ուսումնասիրաց ընկերակցութիւններ, Բարեսիրական ընկերութիւններ, ընկերական ակումբներ եւ ընթերցասէր անհատներ «Մշակ»ին բաժանորդագրուին, Ամերիկեան դործնական ոգիով մասնակցած կ'ըլլանք այդ կարեւոր թերթի յորելեանին, եւ դո՛հացուցած կ'ըլլանք նաև Կովկասահայ մեր եղբայրներու նկատմամբ օրն օրին տեղեկութիւն ստանալու մեր պէտքը:

Մեր ջերմ խնդակցութիւնները կը յայտնենք մեր երէց պաշտօնակցին եւ կը մաղթենք յաջողութեան ու զարգացման երկար տարիներ:

Գրական Մրցանակ.— Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութիւնը, որ նախածնոնարի եղած է Հայ տպագրութեան չորհարիրամեակը տօնելու Կովկասի մէջ, հրապարակաւ կը յայտարարէ թէ՛ սոյն Համազգային տօնի առիթով որոշած է Հայ Տպագրութեան 400 ամեայ պատմութիւնը հրատարակել, եւ այդ երկի Համար նշանակած է 500 րուպլիի մրցանակ մը: Մրցանակին ներկայանալիք աշխատասիրութիւնը պիտի պարունակէ,—

1. Հայ տպագրութիւնը սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը, այսինքն լրահատար ծանօթութիւն աշխարհի ամեն կողմ գոյութիւն ունեցող Հայ տպարաններու մասին, նոյնպէս տպագրական եւ Հրատարակչական դործի մէջ դերը զբաւող անձերու մասին կենսագրական տեղեկութիւններ:

2. Հայ տպարանը իբր քաղաքակրթական հիմնարկութիւն: Իւրաքանչիւր վայրի մէջ Հայ տպարանի քաղաքակրթիչ ազդեցութիւնը Հայ կեանքի վրայ:

3. Հայ տպագրութիւնը իբրեւ գրական արժանաւորութիւն գործօն: Իւրաքանչիւր վայրի մէջ Հայ տպարանի ազդեցութիւնը զբաւանութեան զարգացման տեսակէտէ:

Աշխատասիրութիւնները պէտք է բաղկանան մօտաւորապէս 320 էջերէ, եւ Հրատար-

բակչական Ընկերութեան զրկուելու են մինչև յառաջիկայ Օգոստոս 20, որ եթէ Հին տոմարով Հաշուուած է ինչպէս կ'ընեն մեր Ռուսացայ եղբայրները, Սեպտեմբեր 2 ին կուզայ:

Գեղեցիկ ծրագիր մըն է Հրապարակ ՂԵՐՌՈՒՄ այս առաջարկը եւ կը մտազննք որ Հայ տպագրութեան մասին մտթ մնացած կէտեր ճշդութիւն սյս կերպով: Սակայն դիտողութեան առնելու կարևոր կէտ մը կայ: Հայ տպագրութեան պատմութիւնը գրել, կամ նոյն իսկ ամբողջական տեղեկութիւններ Հուսաբել, չի նըմասնիր դպրոցական ճատ մը գրելու, եւ ոեւէ ասոնձին անՀատ, որչա՛տ, որչա՛ մը Հ մտաւ եւ կարող ըլլայ, անկարող է այդքան կարճ ժամանակի մէջ այդքան ընդարձակ եւ յոգնեցուցիչ գործ մը ի գլուխ Հանելու: Եթէ ուզուածը մինչև Հիմա Հրատարակուած երկերու մէկ եւ միփոփուն ըլլար, դիրքին էր եղած պահանջքին զոՀարգմ տայ: Սակայն Հրատարակչական Ընկերութեան Ազդէն կը Հասկցուի թէ աշխարհի ամեն կողմ գտնուած տպարաններու եւ Հրատարակչականներու մասին լիակատար ծանօթութիւն է որ կ'ուզուի, ինչ որ կը պահանջէ խնամոտ ուսումնասիրութիւն տեղական սյսմաններու: Հետեւաբար աւելի գործնական սխիտ ըլլար մրցանակը բաժնել քանի մը մասի, եւ նիւթն ալ բաժնել տարբեր շրջանակներու: Օրինակի Համար, ուսումնասիրութեան ուրոյն շրջանակներ կրնային որոշուել 1) Ռուսեր, 2) Ռուսիա, Պարսկաստան, 3) Եւրոպայի այլեւայլ երկիրները, 4) Հնդկաստան եւ Արեւելեան երկիրներ, 5) Ամերիկա: Այս շրջանակներէն իւրաքանչիւրին վրայ խնամուած ուսումնասիրութիւն մը պատրաստել աւելի դիրքին սխիտ ըլլար միջամայրին ծանօթ տարբեր անձերու կողմէ, եւ մրցանակին քանակն ալ կրնար 50-150 ռուպլի որոշուիլ շրջանակի Հնութեան եւ ընդարձակութեան Համաձայն: Այս կերպով կատարուած ուսումնասիրութիւնները իրարու թովբերուելով աւելի վստահելի են աւելի մանրամասն պատմութիւն մը կը կազմուի, քան ամբողջ գործը յանձնելով մէկ անձի:

Բայց ժամանակն շատ կարճ է Հիմա, եւ սյս անգամ սյգ մրցանակը իր եղած ձևէն մէջ պահելով Հանդերձ, սխիտ փախաբէինք տեսնել միւս կերպին ալ փորձուել յարմար առիթով եւ աւելի երկար ժամանակամիջոցի մը մէջ:

Հայ Պատմութեան «Փօնոյ».— Հայ Տրպագրութեան ՉորսՀարիւրամեակին առթիւ տպագրութեան շրջ ցոյց տալ եւ ձեռնարկներ ընել կարճես միայն Ռուսացայոց բաժինն է: Ռուրչ առաջարկ մը կուզայ Բեղրսպուրիէն: Տեղւոյն Հայ դպրութը առաջադրած է կ'ըսուի Տպագրութեան տօնին առթիւ դրամագլուխ մը կազմել Հայիակամ Պատմագրութեան «Փօնոյ» անունով, որու միջոցով կարելի ըլլայ մշակել Հայոց Պատմութեան ուսումնասիրութիւնը, եւ երևան բերել վստահելի Ազգային Պատմութիւն մը: Յայտնի է թէ որքան մեծ պակաս մը լրացնելու սխիտ ծառայէ սյգ աշխատութիւնը, եթէ յաճողի, եւ ինչ ուժեղ ազդակ մը սխիտ ըլլայ նոր սերունդը ազգասիրութեան մէջ կրթելու: Վստայի ներկայիս ամեն անգամ որ Ազգ. Պատմութեան խօսք անցնի, տեսակ մը կասկածի, սկեպտիկութեան արտայայտութիւն կը նմարուի մեծին ու սղտիկին դէմքին վրայ: Վստահելի պատմութիւն չունինք կ'ատարկուի, եւ ըստ մասին իրաւացիորէն: Արդ եթէ դիտական մեթոտներով լաւ պատմութիւն մը Հրատարակուի, թէ՛ տուններու եւ թէ՛ դպրոցներու մէջ Հայ մանկտին մեր անցելայով շահագրգռել շատ դիրքին սխիտ ըլլայ եւ շատ ալ օգտարբեր:

Հոս ալ սակայն կրկին նոյն դժուարութիւնը կը ծագի, ինչ դժուարութիւն որ կայ Հայ տպագրութեան պատմութիւնը գրելու մէջ: Մեր ժողովուրդը ցրուած է աշխարհի ամեն կողմը եւ Հարկ է ուրոյն շրջանակներով ուսումնասիրել անոր կեանքին վերաբերած ոեւէ երեւոյթ, կամ անոր ազգային ամբողջական պատմութիւնը: Եթէ Բեղրսպուրիէն Հայ դպրութիւն իր մտադրութիւնն ի գլուխ Հանելով բաւական մեծ դուժար մը յատկացնէ պատմագրական «Փօնոյ»ին, եթէ ուրիշ վայրերու Հայերն ամեն կողմէ սյգ դրամագլուխ խոչորցնեն, եթէ Հայոց Պատմութեան Հատոր կամ Հատորները կազմելէ առաջ եռանդուն Հետախուզութիւններ կատարուին իրոյս բերելու մեր պատմութեան մասին ստոյգ տեղեկութիւններ, եւ եթէ սյգ տեղեկութիւններ ամփոփուեն գործածելի են դիրեւամատչելի Հատորներու մէջ, սյն առեն ամբողջ ազգը երաստայարար պէտք է զգայ Հանդէպ Բեղրսպուրի Հայերուն, որոնք յղացած են սյսպիսի զեղեցիկ գաղափար մը:

Պէտք է ըսել թէ սյս առաջարկին ետեւ

կը զանուիւն Բրոֆ. Մառի, Բրոֆ. Վարդանանի, Աղոնցի, Սաղաթիշեանի նման Հիգիենախաւար անձնաւորութիւններ, որոնք ամեն հասարակ կուտան թէ ձեռնարկը սահմանուած չէ մէկ օրէն միւսը մեանելու:

Վիճակահանութիւնը եւ Ազգ. Գործեր. — Թերթերու մէջ կը կարդանք թէ Գահիրէի Աղքատախնամը իր Հասոյթը աւելցնելու Համար քացած վիճակահանութեան մէջ շատ յաջող չէ կ'ըսէ, եւ այդ առթիւ տեղական մամուլին մէջ թերթերէ: Խորհրդածութիւններ կ'ըլլան:

Վիճակահանութիւնը իր տեսակներն ունի Հարկաւ, իր ամենէն ստորին տեսակէն մինչև պատուաւոր վաճառականութեան կարգ անցած տեսակը, եւ տարրեր երկիրներ տարբեր օրէնքներ ունին ընդդէմ կամ ինչպատ այդ այլազան ձեւերուն: Սակայն իր բոլոր տեսակներուն մէջ այլ վիճակահանութիւնը Հիմնուած է պատահականութեան վրայ, եւ յետէ ազգի Համար յանձնարարելի չէ իր Հանրային գործերը վարել այդ անստույգ մեթոտով: Աղքատախնամ մը ազգային Հիմնարկութիւն մըն է եւ մեծ պէտք մը յետէ քաղաքակիրթ ազգի Համար, ցորչայ տնտեսական շարիքները չեն վերցած ընկերական կեանքի մէջէն: Սակայն երբէք պատճառ մը չկայ որ Աղքատախնամ մը ստեղծելու չափ արթնութիւն եւ ուժ ցոյց տըւող յետէ Հասարակութիւն չկրնայ զայն պահել նուէրներով, սուրբերով կամ եկամուտներով, եւ կամ այս երեքին միացումովը: Եթէ այս միջոցները անբուական կուզան եւ պէտք կը զգացուի վիճակահանութեան դիմել, Հասարակութեան մէջ թերի կողմ մը կայ որ պէտք է շտուի: Վիճակահանութիւնը մէկ կողմէն դրամական օգնութիւն կ'ապահովէ քանի մը աղքատ անձերու, միւս կողմէն մեծ բազմութիւն մը կը սնանկացնէ բարոյապէս: Վասնզի ան որ տոմսակ կը գնէ, աղքատին չէ որ կը խորհի, այլ իրեն հլելիքը ընծայի մասին, եւ Հասարակութեան մէջ առաւել եւս կ'արմատանայ անտարբերութիւնը Հանդէպ աղքատին եւ չունեւորին:

Յուսելի է որ վիճակահանութեան գիմեւու ունակութիւնը չարին աւելի տարածուած է նաեւ Ամերիկայի Հայ գաղութներուն մէջ, Հակառակ անոր որ կառավարութիւնը խտուարողիւս է վիճակահանութիւնը, եւ թղթատարութեան միջոցով զրկուած տոմսեր ծանր

տուգանքի կ'ենթարկեն զիրենք զրկողները: Կրթութեան անուսով ընկերութիւններ կը կազմուին մեր Հայ գաղութներուն մէջ եւ անգրասկզբուն կը վերածուին վիճակահանութեանց ակումբներու:

Քաղաքակիրթութեան պատմութիւնը արպացուցած է որ Հանրային գործերու մէջ — ինչպէս աղքատախնամի, կրթութեան, առողջութեան են. — Ժողովուրդի մասնակցութեան լուսաւոյն կերպն է սուրբը: Այն ժողովուրդը որ իր Հանրային պարտքը չի ճաննար եւ զայն ուղղակի միջոցներով չի վճարեր, դատապարտուած է ուշ կամ կանուխ մեանելու:

Ռ. Ս. ԲԱԳՈՒՊԵԱՆ

ԱՄՍՈՐԵԱՅ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՅԻՍ - 1912

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. — Նախապատուական Ընտրութիւններ: Հասարակպետականներն ու Ռամկապետականները բուն ուժով յառաջ մղած են իրենց նախապատուական ընտրութիւններու մրցանքը: Բայց պայքարը Հասարակապետականներուն մէջ աւելի բուն եւ մասամբ մը թատերական եղած է այն պատճառաւ որ ոչորողները երկու վաղեմի բարեկամներն են եւ մօտաւոր անցեալին մէջ եղած են երկու եղական ազգային անձնաւորութիւններ: Ծիտակը ըսելով Ռամկապետականներուն պայքարը կամ մրցանքը իրենց իսկ խոստովանութեամբ յաւէտ ձեւական է եւ քնականաբար նուազ արժէքաւոր: Հասարակապետականները իրենց կուսակցական մեծ ժողովը պիտի ունենան Ծիտակի մէջ Յունիս 18-ին քանի մը աւուր տեւողութեամբ: Ռամկապետականները պիտի սկսին իրենց ժողովը Պօլթիմօրի մէջ Յունիս 25-ին: Այս կարգապարտեան նպատակն է օգտուիլ Հասարակապետականներուն ժողովին որոշումէն: Թէ ո՞պ պիտի ըլլայ Ռամկ. ընտրութիւն մեծապէս կարող ունի Հասակպ. ընտրելին անձնաւորութեան: Նիւր Եորթի «Ուրլու» օրաթերթը, Ռամկապետականներու ամենէն արմատական մէկ թերթը իր կուսակցութիւնը կը յորդորէ որ քիչ մը կամաց եւ շրջահայեաց շարժի եւ սպասէ մինչև որ Հասարակապետականները անուա-